

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,- per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Losse nummers f 0,25.

HUMANISTISCH PASEN

Vanmorgen al vroeg luidden de kerkklokken de Paasboodschap over stad en land: Christus is opgestaan. Misschien hebben wij het niet eens gehoord, mogelijk hebben we ons wel even geërgerd over de versterking van onze rust zo vroeg op de zondagmorgen, misschien ook hebben we, evenals Faust, wanneer hij na een doorwaakte nacht van twijfel in de prille ochtend de Paasklokken hoort, gedacht: ik hoor de boodschap wel, maar het geloof eraan ben ik toch immers allang kwijt.

We willen nog wel Pasen vieren, maar dan op onze eigen, humanistische manier: Pasen is het feest van het nieuwe leven, van lentebloemen en voorjaarszon, van opstanding in de natuur, die uit de winterdood herrijst. Als op die dag werkelijk de zon schijnt en alles bloeit, zeggen we dat het echt Pasen is. Maar is het daarmee al echt Pasen, echt Pasen voor de mens? En is dit Humanistisch Pasen? Kan het niet gebeuren dat het Pasen en lente is en alles om ons heen leeft en alle knoppen open springen maar dat ons hart dicht blijft en dood is en maar niet blij wezen kan? Een mens leeft zoveel dieper dan de natuur en zijn hart vraagt zoveel meer. Is nieuw leven in de natuur al volledig Humanistisch Paasfeest? Het gaat toch juist in het Humanisme om meer dan de natuur, om de mens, zijn mogelijkheden en zijn toekomst. Nieuwe mensen en een nieuwe mensheid, dat zou pas echt pasen wezen. Op Humanistisch standpunt kan Pasen dus niet anders wezen dan de dag van het verlangen naar en het geloof in de nieuwe mens. Maar dat staat niet zo heel ver af van wat de kerkklokken ons vanmorgen wilden vertellen! Christelijk Paasfeest is ook nooit alleen maar geweest de herinnering aan een opstandingswonder, dat lang geleden gebeurd zou zijn, het wil zeggen dat zo mensen tot nieuwe mensen kunnen opstaan.

Jezus had de weg gewezen om nieuwe mensen te worden en de uit het graf opgestane is voor de Christenheid altijd het stralende, vergoddelijkte symbool geweest van de nieuwe mens, de eerste van een nieuwe mensheid.

Naar een nieuwe mens is in de wereld steeds weer uitgezien. Er is altijd geweest, en het meest onder de besten, de diepste levenden, een ontevredenheid, met de mens, zoals hij is, en met wat mensen van de wereld maken en daarom een verlangen naar

een komende, nieuwe mens. In tijden van grote verdorvenheid en ellende is dat verlangen vaak fel en hartstochtelijk geweest, dan ontstonden die fantastische voorstellingen van een wereldeinde, een wereldbrand, waarin heel de oude mensheid zou ondergaan en waaruit de nieuwe mensheid gelouterd tevoorschijn zou komen.

Maar ook in onze tijd is er dat verlangen, want we leven wel niet in een tijd van ellende, integendeel, maar wijd verbreid is wel het gevoel, dat het niet goed gaat in de wereld, dat het zo niet door kan gaan. Zal het met de wereld niet helemaal verkeerd gaan, dan moet er een grondige verandering komen, de hele mentaliteit van de mensen moet anders worden, er moeten nieuwe mensen komen. Want dat hebben wij wel geleerd door alle pogingen die al gedaan zijn om de wereld te hervormen, die de een na de ander mislukt zijn doordat bij alle veranderingen de mens toch hetzelfde bleef: zal er werkelijk iets beter worden in de wereld, dan moet er een nieuwe mens komen.

Wat verwachten we dan van die nieuwe mens? Hoe stellen wij ons hem voor? De nieuwe mens, dat zegt alleen, dat hij anders zal zijn dan de mens van nu. Maar dat is ook de enige manier waarop wij ons enigszins een beeld kunnen vormen van de mens waarnaar we uitzien, door hem te zien in tegenstelling tot de mens waarin we teleurgesteld zijn.

De kritiek op de mens van onze tijd is, dat hij te veel aan de buitenkant leeft, het is alles verstand en techniek, zijn leven mist diepte, hij heeft geen belangstelling voor geestelijke dingen. Wij hopen dat de komende mens een dieper levend mens zal zijn, een mens met meer innerlijkheid en geestelijk leven.

De mens van tegenwoordig, zo zegt men, is massamens, hij heeft niets eigens, heeft geen eigen gedachten, maar denkt zoals iedereen denkt en gelooft wat iedereen gelooft. Wij hopen dat de nieuwe mens weer meer persoonlijkheid zal zijn, met meer innerlijke vastheid en eigen zekerheden.

personalia:

Dr. H. JANSEN geboren in 1885. Studeerde theologie en promoveerde in Amsterdam in 1911. Was verscheidene jaren predikant in Nederlands-Indië, thans ambteloos.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 14 april 1963

Wij hopen vooral ook, dat de nieuwe mens zal hebben een sterker en zuiverder gemeenschapsgevoel. Tegenwoordig leven wij wel heel sterk in gemeenschap, we doen alle dingen gezamenlijk en gereglementeerd, maar de echte saamhorigheid ontbreekt tussen de mensen en helemaal tussen de volken, alleen van een andere, komende mens, durven we hopen een nieuw en wereldwijd gemeenschapsgevoel.

Om deze komende mens roept bijna iedereen tegenwoordig, maar geloven wij ook in zulk een nieuwe mens? Bitter weinig, lijkt mij. Wij horen altijd maar spreken, dat het met de mensheid de verkeerde kant op gaat en in verschillende romans zijn al afschrikwekkende beelden getekend van de mens zoals hij worden zal als het leven hoe langer hoe materialistischer en mechanischer wordt en hij zelf hoe langer hoe meer de gereglementeerde massamens, maar te zelden lezen we een boek waarin het vertrouwen wordt uitgesproken, dat het die kant niet op hoeft te gaan en niet zal gaan, dat een nieuwe mens komende is.

Maar is dat geloof ook geen illusie? Leert de geschiedenis niet dat de mens altijd hetzelfde blijft? Neen, de geschiedenis leert juist dat in de loop van het bestaan van de mensheid, in de opeenvolgende culturen, in de verschillende perioden van de geschiedenis steeds weer een nieuwe mens optreedt, die er nog nooit geweest is. Het menszijn ontloopt zich in een, het lijkt wel, onuitputtelijke veelheid steeds weer nieuwe vormen. Geen van die is definitief, geen van die mensen is de nieuwe mens, de ideaal-mens.

Wat wij doen wanneer wij, zoals zojuist, een beeld proberen te geven van de komende nieuwe mens, is eigenlijk, dat wij tekenen een ideaalbeeld, de mens zoals wij zouden willen dat hij was, maar wij tekenen hem zó als wij hem in onze tijd het meeste missen. Een middeleeuwer zou het bijvoorbeeld anders gedaan hebben, hij zou waarschijnlijk het beeld getekend hebben van een ridder, toegerust met allerlei eigenschappen van ridderschap als moed, en bereidheid de zwakke te verdedigen tegen onrecht, of misschien ook zou hij het beeld van een heilige hebben getekend. Onze komende mens is dus eigenlijk de ideaal-mens getekend naar het model van onze tijd.

In de nieuwe mens geloven betekent dan ook niet te geloven dat er over enige tijd een mens zal komen die geheel aan dat beeld beantwoordt.

We kunnen hopen dat een komende generatie er een beetje meer op lijken zal dan de mens van nu, maar geloven in de nieuwe mens kunnen we alleen in deze zin, dat we vertrouwen dat er steeds nieuwe, nooit volledige verwezenlijkingen zullen zijn van dat ideaal. Er zal steeds weer om een nieuwe mens geroepen worden. Geloof in de nieuwe mens is het geloof in de zich steeds weer vernieuwende mens.

Wanneer er geklaagd wordt over de oude mens, is de nieuwe al bezig te komen. Nu ook. Als het waar is, dat de tegenwoordige mens oppervlakkig en materialistisch is, is dan het feit, dat zovelen daarover klagen en verlangen dat het anders zal worden niet reeds het begin van de kentering? Vooruitziende mensen spreken van onze tijd dan ook al niet meer als van een tijd van oppervlakkigheid en uiterlijkheid, maar juist als de periode van de geboorte van een nieuwe

spiritualiteit, van nieuwe vormen van geestelijk leven. Men klaagt over weinig gemeenschapsgevoel, maar zien we juist tegenwoordig ook niet 't opkomen van een sterker en wijder gemeenschapsgevoel dan er ooit geweest is? Is er ooit zoveel meeleven geweest met het leed door rampen en honger in ver verwijderde delen van de aarde als in onze tijd?

Laten we het geloof niet opgeven dat ook nu een nieuwe mensheid komende is. Maar iets nieuws in de mensenwereld moet altijd komen in en door mensen. Dus op onszelf komt het aan, wij zelf moeten die nieuwe mens worden, waarnaar we uitzien.

En om dat te worden is nodig dat wij verlangen naar en geloven in de nieuwe mens, die wij zelf kunnen worden. Wij moeten vóór alles verlangen nieuwe mensen te worden. Er zijn zo veel mensen die daar niet eens aan toekomen, die heel tevreden zijn met zichzelf, zoals ze zijn, of die wel inzien dat er in hun leven nog wel wat te verbeteren valt en die daar ook wel wat voor doen willen, maar bij wie toch van een echte onvoldaanheid over zichzelf en een echt verlangen om anders te worden, geen sprake is.

Er zijn ook anderen, die vaak ziels-ontevreden zijn over zichzelf, die steeds voor zich hebben het beeld van een andere, een nieuwe mens, een mens die ze zouden willen zijn en die het hun, wat ze ook proberen, maar nooit gelukt te worden. Ze zouden vaak het oude wel van zich af willen gooien om opnieuw te beginnen. In hen is iets van het gevoel waarvan in het Evangelie wordt gezegd „Zalig zijn, die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid”, „want zij zullen verzadigd worden” staat erbij, want zulk een ontevredenheid kan ons verder brengen dan de zelfvoldaanheid. Maar het gevaar is dat wij in dit verlangen blijven steken. Als wij alleen verlangen nieuwe mensen te worden en niet ook geloven in de nieuwe mens, die we worden kunnen, zullen we alleen maar neerslachtige, steeds onszelf veroordelende mensen worden, altijd beladen met schuldgevoelens die zwaar zijn om te dragen, maar die tot niets leiden.

Laten we geloven in de nieuwe mens, in onszelf! Geloof het niet wanneer gezegd wordt dat dit ook een illusie is omdat de mens is wat hij nu eenmaal is en niet nieuw kan worden. Natuurlijk, we blijven altijd de persoon die we zijn en kunnen niet iemand anders worden, wat in ons niet zit, komt er ook niet uit en we hebben ieder onze eigen aard die we niet veranderen kunnen. Maar binnen deze grenzen liggen nog zoveel mogelijkheden van vernieuwing, wat diep in ons begraven ligt kan boven komen, wat in kiem aanwezig is kan groeien, verborgen bronnen kunnen opspringen zodat een leven toch werkelijk nieuw wordt. Een mens kan door verlangen en door voortdurend streven meer veranderen dan mensen meestal geloven durven.

Als we maar meer durfden geloven in de nieuwe mens zouden we het ook meer worden, meer gaan gelijken op die nieuwe mens, waarop gewacht wordt, die dieper levende en sterkere mens, die mens met meer gemeenschapsgevoel en met meer liefde, die nodig is om een nieuwe wereld op te bouwen.

Pasen is het feest van de verwachting van de nieuwe mens binnen in ons en van de nieuwe mensheid.

H. JANSSEN.

BOEKENWEEK

De achtentwintigste Boekenweek is begonnen. Het is een boekenweek met heel wat emotionele spanningen vooraf. Voor het eerst immers heeft deze een Europees karakter, en men hoeft geen humanist te zijn om zich daarover te verheugen. Iedere vorm van Europese samenwerking behoort tot de grondvoorwaarden van ons Hollandse bestaan, maar niet iedere vorm is even belangrijk of even vrij van nadelige gevolgen. Samenwerking terwille van het boek lijkt zowel belangrijk als ook zonder enige negatieve bijmaak. Het boek is ook in onze tijd van de modernste techniek nog altijd de grondslag van onze beschaving. Radio en televisie kunnen veel bijdragen tot de algemene ontwikkeling, tot het verspreiden van kennis in milieu's waar totnutoe bijzonder weinig was doorgedrongen. Maar men moet nauwkeurig kritisch kunnen lezen en herlezen, in een eigen tempo, men moet met de ander stilzwijgend 'n dialoog kunnen voeren om zich in volle mate de gegevens te kunnen eigen maken. Daartoe is stilte, is concentratie nodig: ik ken geen vruchtbaarder stilte dan die rondom een mens en een boek.

Maar de merkwaardigste emoties die aan deze boekenweek zijn voorafgegaan betreffen de merkwaardigste staking die ons land totnutoe heeft gekend: het staken van de letterkundigen. Alleen al de mogelijkheid van dit feit geeft te denken. Enerzijds bewijst het namelijk, dat het schrijverschap blijkbaar maatschappelijk functioneert; anderzijds bewijst het, dat het schrijverschap blijkbaar maatschappelijk te slecht functioneert. Het eerste feit is even opmerkelijk als het tweede en voor een juist begrip van het tweede noodzakelijk. Vondel en Hooft, Bilderdijk en Potgieter hebben nooit gestaakt, zij hebben er zelfs nooit over gedacht. Blijkbaar hadden zij een andere opvatting van het schrijverschap, en leefden zij in andere omstandigheden. Zeker: maar van het mééste belang is, dat zij zich als schrijvers niet konden richten tot een overheid die t.a.v. de positie van de auteurs en van de kunstenaars in het algemeen reeds lang een bepaalde taak had aanvaard. Het mecenaat is een zaak van persoonlijke voorkeur en belangstelling en aanmoediging en steun. En het is allerm minst zeker dat een mecenas vroeger altijd de begaafsten heeft gesteund. Maar een regeling waarbij het rijk op ieder bladzijde van een literair tijdschrift een toeslag geeft van 4 gulden, is een algemene maatregel, zonder persoonlijke voorkeur. Zulke algemene maatregelen bestaan in ons land sedert jaren. Omdat ze bestaan, kon men ook menen dat ze tekortschieten; omdat ze bestaan, kan men, door ze te weigeren, ook demonstreren. Op het laatste moment zijn de auteurs toch

naar het boekenbal gegaan, waar ze — als protestuiting — anders zouden zijn weggebleven. Waarom? Niet om de uitgevers, boekverkopers en belangstellenden terwille te zijn, zelfs niet om de gezanten en ambassadeurs weer eens van nabij te bekijken. Ze zijn gegaan omdat een voorlopig compromis dit heeft mogelijk gemaakt. Sommige mensen hebben bezwaar tegen een compromis. Ik dacht dat het humanisme met z'n principiële erkenning van de betrekkelijkheid en van de menselijke ongelijkheid, het compromis zou moeten zien als een juist bij uitstek menselijke levensvorm. Maar zeker *dit* compromis, dat in z'n officiële formulering de Nederlandse literatuur twee nieuwe maatschappelijke vormen in uitzicht stelt. Van overheidszijde wil men een Fonds voor de Letteren, deels om allerlei maatschappelijke groepen tot bijdrage te kunnen bewegen, deels om de kunstenaar niet direct afhankelijk te maken van de staat, maar hem een eigen autonomie te geven door middel van een *eigen* fonds. Dat is uitermate humaan, en humanistisch gedacht: hij krijgt het recht én de kans om zichzelf te zijn. En misschien schrijft hij dan nóg betere boeken, al kan men dit niet voorspellen.

Het tweede fonds, dat als plan allereerst van de kunstenaars zelf zal moeten komen, betreft hun sociale voorzieningen bij ziekte en ouderdom. Het lijkt me toe, dat dit niet minder belangrijk is, immers de zorg voor afweermiddelen in geval van nood is evenmin een individuele zaak. Wanneer wij verantwoordelijkheidsgevoel en solidariteit als nuttige krachten zien, is het nodig dat ze goed worden gekanaliseerd. Het moet mogelijk zijn, vormen te ontwerpen waardoor het wisselvallige, onstandvastige, bedreigde kunstenaarsbestaan deel krijgt aan de algemene stijging van de menselijke bestaansmogelijkheden, het toenemen van de levenszekerheid voor állen. Het is vooral *dit* punt, dat mij als humanist genoeg doet: want het opheffen van bepaalde in wezen onhumane, althans in onze eeuw onhumaan gewórdene bedreigingen en gevaren, lijkt mij de juiste weg om de kansen te vergroten voor de mens als zodanig.

G. STUIVELING.

personalia :

Prof. Dr. G. STUIVELING, geboren 1907. H.B.S. Groningen, Staatsexamen. Studeerde aan de Universiteit te Groningen, doctoraal examen in 1932. Gepromoveerd in 1934. Sinds 1935 leraar te Hilversum. Sinds 1951 hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam. H.B.-lid van het Humanistisch Verbond sinds de oprichting.

een lezing voor de wereldomroep van zondag 31 maart 1963

INTERIEUR

In cultuurhistorische platenboeken ziet men vaak afbeeldingen van binnenkamers met veel zware pluche leuningstoelen, mollige tapijten, statig neerhangende portières en heel veel portretten aan de muur, liefst in ovale lijsten. Als schrille tegenstelling vindt men dan achterin het boek de woonkamer van heden. De vloer is bedekt met tegels van synthetisch bereide stoffen, voor de vensters hangt een vernuftig en zindelijk latwerk, enkele buizen stralen een helderwit licht uit en er staan functionele zetels gegroepeerd om een lage tafel die gewoonlijk beladen is met narcotica. Van ovale portretten geen spoor.

Het lijkt geen twijfel naar welk interieur de voorkeur van de samensteller van het boek uitgaat. Hij verkiest schuimplastic boven pluche en venetiaanse blinden boven portières.

Men kan daar begrip voor hebben, maar zich toch afvragen waarom men eerst de stoffige schemering van de victoriaanse binnenkamer verwerpt om haar vervolgens met behulp van straffe dranken weer tevoorschijn te roepen. En waarom, gelijk in betere middens blijkbaar nog steeds het geval is, men wel jaar in jaar uit tegen een postbode zit aan te kijken die bevriend was met Vincent van Gogh of een bedelaar die Rembrandt lang geleden vluchtig heeft geschetst, en niet naar het vertrouwde gelaat van een vriend of familielid, al of niet in een ovale lijst.

Men kan met aandacht luisteren naar de uiteenzettingen van moderne binnenhuisarchitecten zonder dat men van mening is, dat zij nu het laatste woord gesproken hebben. Men is gerechtigd, neen verplicht, te twijfelen aan de juistheid van hun woord en men dient zich steeds voor ogen te stellen, dat na de moderne kunstenaars nog modernere kunstenaars komen, die met evenveel klem en overtuigingskracht iets anders zullen aanbevelen. Mijn middelen noch mijn smaak hebben toegelaten, dat ik mijn woning steeds volgens de laatste mode aan- (hier beter: uit-) kleedde. Achteraf heb ik er geen spijt van. Tenslotte voldoet het interieur waarin ik mij beweeg vrijwel aan de eisen die men er aan stellen moet: het sluit harmonisch aan bij de persoonlijkheid van de bewoner.

Hier is het van de uiterste koele en rationele zakelijkheid en een halve meter verder overheerst de romantiek. Men vindt restanten van reeds lang verloren idealisme naast, op of onder voorwerpen die geen enkele illusie verwekken. Om kort te gaan, het interieur heeft juist dat zoekende, gedesintegreerde, waarover de sociologen zulke aardige boekjes weten te schrijven en inzoverre is het dus zeer eigentijds.

Nu heeft het mij getroffen, dat mensen die de binnenhuisarchitectuur grondig bestudeerd hebben en zich door dure vaklieden

laten voorlichten, ook van de rechte weg afdwalen. Een onzer kennissen heeft zijn woning gestoffeerd met chroom, rayonprodukten en polyester. Maar ziet, ijverig bezoeker van veilingen als hij is, heeft hij rondom een tafel, waarvan het blad is ingelegd met palm- en palissanderhout een stelletje stoelen staan waarmee men in de eerste wereldoorlog graag de kachel zou hebben aangemaakt. Boven de schoorsteen, die naar de smaak van twintig jaar geleden opgetrokken was van met de hand gevormde stenen in warme tinten, maar die nu om principiële redenen wit geverfd is, hangt een klok die uit de tijd van Lodewijk de Vijftiende dateert of er althans zo uitziet. Het is mij niet ontgaan, dat er steeds meer klokken van tweehonderd jaar en ouder op de markt verschijnen, waaruit wij kunnen opmaken, dat indertijd in het aanmerkelijk dunner bevolkte Europa een zeer groot aantal welgestelde lieden moet hebben gewoond.

(Volgens cynici is er een hele industrie die zich bezig houdt met het vervaardigen van staart-, stoeltjes- en andere klokken, tinnen vazen uit 1680 en loden inktpotten uit 1502, dekenkisten uit 1712 en beddepannen, kromzwaarden, ruiterspistolen, zwavelstokkenbakken en haardgarnituren. Als ze werkelijk goed zijn nagemaakt en er komen geen spelbrekers die mij vertellen, dat zulke voorwerpen van 1962 dateren, heb ik er geen bezwaar tegen).

Zou het na deze ervaring nu zo vreemd zijn, als over enkele tientallen jaren in de woningen van vooruitstrevende personen met een ruime beurs het woonvertrek zou zijn ingericht in de trant van een los hoes met hier en daar een roestvrij stalen schemerlamp als antiek accentje?

Dan zullen onze kindskinderen en hun oir door het Openluchtmuseum wandelen en met geamuseerde verbazing de kamers zien, waarin voorheen de mensen naast een gezellige open haard ook nog warmwaterbuizen hadden en waarin gezelligheid en knusheid uitgebannen waren, alsof daarbij sprake was van geheime zonden.

Waarschijnlijk zullen er dan ook weer sociologen zijn, die haarfijn kunnen uitrekenen, dat onze koele, uitgerekende industriële vormgeving onvermijdelijk was in een tijd, waarin knusheid verraad betekende aan de menselijke zaak. „Maar”, zo zullen zij zeggen, „nu de wereld weer gestabiliseerd is, hoeft het allemaal niet meer. Sluit de portières en schuif de pluche leunstoelen bij. En hang dat aardige antieke elektrische klokje tussen de ovale lijsten, waarin wij onze overgrootmoeder in een kampeerbroekje en grootvader op zijn bromfiets zien.”

Zou het zo gaan?

Wellicht.

H. H.

lezingen voor de radio

- zo. 21 apr. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „Humanisme en Vrede”.
- zo. 28 apr. VARA 9.45 uur: E. Gerson Lohman: „Actief tolerant”.
- zo. 5 mei VARA 9.45 uur: H. B. J. Waslander: „Een nieuw begin”
- di. 7 mei AVRO 16.00 uur: J. P. van Praag: „Wat doen de humanisten in internationaal verband”.
- zo. 12 mei VARA 9.45 uur: Mevrouw E. M. Warburg-van Rijn: „Als je een beetje aardig bent”.